

13. Les migracions internacionals

A poc a poc ens anem acostant a l'actualitat. En l'anterior capítol hem tractat els anys compresos entre el retorn de la democràcia i l'arribada del segle XXI, una època que hom considera de maduració d'un barri que, malgrat algunes mancances, havia canviat substancialment respecte de dècades anteriors. *En los cuarenta y pico años de ayuntamientos democráticos, viendo cómo era aquella imagen de nuestro barrio y viendo lo que hay ahora, de alguna manera se ha progresado muchísimo, aunque quedan muchas cosas por hacer*, resumeix Miguel Palomeque en la seva intervenció durant el primer taller d'història. El segle XX i el mil·lenni arribaven a la seva fi, però lluny de tancar un cicle, el barri en repetiria un altre de ben conegut. I és que des de finals dels anys 90 —tot i que ja des dels 80 s'anava notant amb l'arribada de població provinent del Magrib— creixeria una nova onada migratòria, molt intensa i protagonitzada per persones arribades de l'estranger. És a dir, que si les migracions de mitjans del segle XX s'havien caracteritzat pel trenca-ment del camp migratori català que comprenia els territoris dels voltants —l'Aragó, València i Múrcia i Almeria—, per estendre's més enllà, cap a l'Andalusia occidental, les dues Castelles, Extremadura i Galícia, les del segle XXI directament van desbordar les fron-

teres estatals. Aquesta és la principal diferència respecte de les migracions anteriors; per tant, la definició de l'immigrat passarà a ser la d'estranger. Per altra banda, tal com destaca Domingo, l'altra novetat que plantegen aquestes onades migratòries internacionals és que ja no es produeixen necessàriament d'un àmbit rural a un d'urbà, com havia succeït en el passat, sinó que ara els migrants provenen de ciutats i, fins i tot, n'hi ha que canvien una ciutat en el seu país d'origen per un poble a Espanya¹⁶⁹.

Amb tot, aquesta nova onada migratòria provocarà que Catalunya passi en pocs anys dels sis milions d'habitants en els quals s'havia estancat, fins als 7,5 milions de l'actualitat. Un creixement d'1,7 milions d'habitants el 90% del qual, segons un estudi del 2016 de la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB), correspon a la immigració. Durant la primera quinzena del segle XXI els saldos migratoris a Catalunya van batre rècords que van assolir les 702.452 entrades per sobre de les sortides. En el cas concret de l'Hospitalet, detectem clarament aquesta dinàmica demogràfica a les dades disponibles: si el 1999 el creixement migratori va ser negatiu —de -2948 per-

169. DOMINGO, Andreu; (*op. cit.*, 2014), p.28.

Un instant del segon taller d'història del barri, dedicat a parlar sobre les onades migratòries internacionals / FJR

sones—, l'any 2001 ja serà lleugerament positiu —de 545 persones—, mentre que el 2002 suposarà l'esclat definitiu de la tercera onada migratòria a Catalunya en un segle —de 4.478 persones—. Aquesta xifra es mantindrà en positiu fins al 2011, quan es va registrar un saldo negatiu de -811 habitants. De fet, segons dades del Pla Integral de les Planes-Blocs Florida, aquest descens de la immigració també es va notar en el nombre de sol·licituds per al reagrupament familiar, que van patir una davallada significativa durant la crisi econòmica. Tot i això, a partir del 2015 el flux es recuperarà i arribarà a nivells elevats, fins a les 6.143 persones el 2019. Amb tot, aquestes dades, com en el passat,

segueixen la dinàmica catalana, que va patir un sotrac a partir del 2008, arran de la crisi econòmica, la qual va trencar les xifres rècord d'immigració dels anys anteriors¹⁷⁰.

Això i tot, si ampliem la lupa i mirem l'evolució del moviment migratori per barri de residència, veiem com les immigracions són sempre superiors a les emigracions, és a dir, que des del 2017 —any a partir del qual s'ofereixen aquestes dades per barri a l'Anuari estadístic— sempre entra més gent a les Planes i la Florida de la que surt —exceptuant

170. Són dades que es poden comprovar a l'Anuari estadístic de l'Ajuntament de l'Hospitalet (2021).

l'any 2020 pel que fa a la Florida, quan hi va haver 26 sortides més que entrades—.

Sigui com sigui, aquest fenomen és ben viu, atès que les persones que han anat arribant aquests anys al barri fa relativament poc que hi viuen, i malgrat alguna excepció, un bon nombre no supera les dues dècades d'estada a la Florida i les Planes. Ara bé, si revisem les estadístiques de població, veurem com el nombre d'habitants al barri ha anat *in crescendo*, però sense grans estridències: dels 38.871 veïns que hi havia el 2001 a la Florida i les Planes hem passat als 44.951 del 2020. És a dir, que en dues dècades la població del barri ha crescut sis mil persones. Si les Planes i la Florida són zona de recepció d'immigrants des de dècades enrere, i tenint en compte els números globals d'aquesta tercera onada que hem proporcionat unes línies més amunt, com pot ser que la població d'aquesta zona de la ciutat no hagi crescut d'una manera més substancial? L'explicació té a veure amb un fenomen que hem descrit en capítols anteriors, i és que els fills d'aquells migrants de mitjan segle han marxat del barri. Un moviment poblacional que arrenca uns anys enrere i que té a veure amb la recerca de pisos millors i amb un cert ascens en l'ascensor social. Marxen uns i en venen uns altres, una nova població immigrant que ocupa l'espai que dècades enrere van ocupar uns altres nousvinguts. Sense anar més lluny, prop del 50% de la població actual de la Florida i les Planes ha nascut a l'estranger. Nous veïnatges que plantegen reptes en matèria de convivència i integració. Desafiaments que,

malgrat ser temps diferents, no són pas nous per a les Planes i la Florida, que van créixer a redós de la immigració, i continuen rebent immigrants. *Cuando vosotras hablábais ahora, es que me recordaba tanto...*, reconeix la Clara Parramon durant el tercer taller d'història, després de sentir els testimonis d'integrants de l'Assemblea en Defensa dels Drets d'origen immigrant. Si bé és cert que Catalunya en l'actualitat no té competències en matèria migratòria, la seva situació a l'hora de rebre aquests contingents de fronteres en fora és prou diferent de la de mitjans del segle XX, en plena dictadura. Per tant, una altra diferència d'aquest nou procés migratori és que es produeix en democràcia i amb un cert marge per posar en marxa polítiques i iniciatives per fomentar la integració d'aquests nous veïns i veïnes.

En el segon i tercer taller d'història els actuals migrants agafen el relleu als antics de mitjan segle XX i donen testimoni de la seva experiència al barri¹⁷¹. I es barregen records amables amb uns altres que ho són menys. *Aquí en la Florida te sientes que estás alrededor de tu gente*, diu la Siham Bouziri, una jove marroquina de 26 anys que viu a Espanya des del

171. Tot i la insistència, va ser impossible poder barrejar en una o dues sessions aquells antics migrants de mitjan segle XX amb els del segle XXI. Malgrat alguna excepció, com la Nora Gómez —una dona peruana que va explicar les seves vivències en el primer taller d'història del barri, que va estar íntegrament dedicat a les migracions dels 50 i 60—, va ser complicat reunir en una mateixa sessió als immigrants d'abans amb els d'ara. Així i tot, com hem dit, hi va haver algun intercanvi i diàleg entre aquests dos col·lectius que hem intentat destacar al llarg del llibre.

L'any 2015 es començava a construir el nou mercat de La Florida / CELH

2006. *Yo jugaba aquí en Florida, en los Bloques, aquí, sí, afegeix mentre assenyala el terra del Centre Municipal Ana Díaz Rico, on hi havia hagut una pista esportiva. Jugaba aquí, y esto ha mejorado mucho, no es como antes, asegura. Intervé també la Marien Rethi, marroquina que viu al carrer Llorer i*

que coincideix amb la Siham pel que fa al barri. Han cambiado muchas cosas en la Florida, y la gente es muy buena, assenyala. En aquest sentit, afegeix que va ser alumna de l'Escola de Vida, una iniciativa de formació d'adults al barri de la qual en parlarem aviat. No debades, nombrosos assistents al segon

El barri continua tenint l'esperit mestís que el va veure néixer. A la imatge, una parada del Fòrum del Pla Integral dels Blocs, l'octubre del 2022 / Ajuntament

taller són o havien estat alumnes d'aquest projecte.

Per la seva banda, la Zineb Bouziri aporta els seus records d'infantesa i joventut, de quan va arribar al barri l'any 2007. Igual que molts altres testimonis de dècades passades, els inicis van ser durs. *Me sentía sola y no sabía a dónde ir. Solamente del colegio a casa y de casa al colegio*, relata, en el que és una situació no gaire diferent de la que van viure milers d'andalusos, extremenys, castellans o gallecs dècades enrere en arribar a un barri que, a més, encara estava per fer. Tanmateix, amb el temps la seva situació va anar variant. *Entonces me relacioné con gente que no era de la misma cultura que yo. Eran latinos y aprendí cosas de ellos, y ellos aprendieron cosas de mí. Como que mi cultura no es tan difícil como se pensaban. Ellos de mí han aprendido cosas como la comida, y yo de ellos su cocina. Los latinos cocinaban y a mí me gustaba probar cosas nuevas*, rememora la Zineb, un testimoni similar al que hem expo-

sat fa uns capítols, el d'aquella nena de sisè de Primària de l'escola Joaquim Ruyra que, durant la xerrada de la Purificación Sánchez, va explicar que amb els seus companys de classe de procedències diverses buscaven per internet receptes de cadascun dels seus països d'origen. Sense anar més lluny, els intercanvis culinaris formen part dels processos d'integració dels immigrants. Si fa dècades les veïnes s'ensenyaven les receptes del salmorejo cordovès o les migas, ara ho fan amb la fritada equatoriana o el tajine marroquí.

Sense anar més lluny, de la mateixa manera que ens recordava l'Estrella Ambrojo en el primer taller d'història en fer referència als immigrants de mitjan segle XX, amb els anys s'ha creat una xarxa de suport comunitari entre immigrants actuals i 'autòctons' molt forta, i que es tradueix en aquella veïna o veí que sempre està pendent d'ajudar. En línies generals —com no podia ser d'una altra manera— els testimonis recollits en aquesta recerca coincideixen en opinar que mantenen

bones relacions amb els veïns. L'Aline Vasconcelos, brasilera que viu a les Planes amb la seva filla petita, agraeix el tracte que va rebre poc després d'aterrar al barri per part de la resta de mares que la van acollir. Per la seva banda, la Rachida Benaismi, habitant de barri, destaca com la comunitat marroquina s'ofereix a la resta de veïnes per *si quieren que les ayudemos*. En el seu cas, segons comenta, té cura de no molestar el veïnat, i quan els seus fills eren més petits explica que col·locava catives a terra per evitar que la canalla, a l'hora de jugar, fes soroll i molestés el veí de sota. En tot cas, i tenint present que la convivència no és sempre tan idíl·lica, aquestes declaracions donen fe de les xarxes de suport que les persones teixeixen diàriament i que sostenen la comunitat. Tant fa 50 anys com ara.

Amb tot, el desarrelament provoca que hi hagi qui se senti sol. Qui ho reconeix és la Fàtima Rachidi, que fa 41 anys que viu a Catalunya, 23 dels quals a l'Hospitalet. *Cuando vine no había tanta gente como ahora, y si yo quería ver a un extranjero tenía que ir a plaza España, y me ponía muy contenta. Y si veía a una persona me iba detrás de él, para hablar con él*. La Fàtima està traient a col·lació la nostàlgia, el desarrelament i l'enyorança de la terra, un tema molt present en el processos migratoris. Un testimoni molt similar al de la Rachida, que va venir amb els seus cinc germans a reunir-se amb la seva mare, que igual que feien els homes a mitjan segle XX, havia vingut primer per assegurar el terreny. *Cuando vinimos fue como si fuera... todo extraño, más el idioma. No puedes hablar, no co-*

noces a nadie... Pero poco a poco comenzamos a encajar. El idioma lo hemos aprendido rápido, relata la Rachida, que reconeix que no va poder anar a escola a Catalunya perquè havia d'ajudar la seva mare treballant. Des de l'any 2000 viu al barri amb el seu marit, el Chaib Akrich, també present al taller. Amb tot, la segona —en aquest cas, tercera— generació familiar sembla més integrada encara. La Rachida parla dels seus fills, els quals s'expressen en català i castellà amb ella. *Yo hablo con ellos mi idioma y ellos me responden en catalán o castellano. Mi marido habla el bereber, yo el árabe, y él habla con ellos el bereber, y yo el árabe*, afegeix la Rachida. Un batibull idiomàtic que, malgrat les barreres entre llengües romàniques i una altra de semítica, recorda a aquelles escenes d'infants que ajudaven els seus avis, immigrants castellanoparlants, a entendre el català o fins i tot a fer-ne de traductor.

Testimoni interessant el de la Rachida, que reconeix que quan tornen al seu país d'origen, els seus fills *se sienten extraños*. *Ni ellos entienden ni la gente les entiende a ellos*, afegeix. Perquè, qui no ha sentit, en tornar al poble dels seus pares, que no és ni d'un lloc ni d'un altre? Qui tingui pares d'origen immigrant ho sabrà. Els hospitalencs Rosa Rosario ho van resumir amb agudesesa a la lletra de Buscándonos la vida. *A veces no sé qué decir, ni a veces qué pensar, cuando aquí me llaman andaluz y en Sevilla el catalán*.

Amb tot, a les sessions del taller d'història s'entreveu un cert interès dels immigrants

per conèixer la realitat de la cultura catalana. Per una banda, trobem el testimoni de la Nora Gómez, peruana i l'única immigrant de la tercera onada que va venir al primer taller d'història i que va informar que s'havia matriculat per estudiar català. Per l'altra, hi ha casos de migrants amb la intenció d'iniciar-se en l'aprenentatge de la llengua. *Tengo mucho que aprender. Al principio la cultura catalana me asustó mucho, y si estamos aquí es porque Dios quiere y tenemos que aprenderla*, sosté l'Aline, veïna dels Blocs des del 2016 que havia viscut amb anterioritat a Alemanya amb la seva filla.

Alemania es como un padre que exige; las personas son más centradas, si son amigas lo son por siempre, pero no tienen mucho el contacto directo. Me encantan los alemanes, pero aquí digo que España es como una madre, porque acogen a toda la gente y todos se hablan y todos se conocen, relata aquesta veïna que torna a treure la qüestió dels intercanvis culinaris. *Aquí aprendí nuevas culturas, comidas de diferentes culturas; en Brasil comemos mucho gluten y harina, y en otras cocinas de Sudamérica comen plátanos y frutas, y eso me encantó*. Sigui com sigui, un cop va trepitjar la Florida, l'Aline s'hi va veure vivint aquí per sempre. *A primera vista vi que este era un barrio muy tranquilo; hasta pensé que aquí mi hija aprenderá a caminar*, afirma.

Imatge del final de curs dels alumnes de l'Escola de Vida a l'Espai de Mataballs/ Ajuntament

Així i tot, la vida no és sempre de color de rosa. La mateixa Aline reconeix que quan va arribar va patir molt. *Porque yo veía a drogadictos y luego vino la pandemia, que creó un desorden fuerte. Yo entonces no quería estar aquí, pero fui ayudada por amigos, orando, y eso me ayudó mucho. Cambió la cosa de un año para acá; gracias a Dios la policía puso algo de orden*, relata. Tornem a les situacions de marginalitat de les quals alertàvem quan vam repassar la història del barri durant els 70, 80 i 90. En un context de crisi, a més, s'intensifiquen i donen pas a conflictes de convivència i inseguretat. Sense anar més lluny, les Planes és el barri més pobre de la ciutat, amb una renda mitjana anual per habitant de 15.217 euros, segons dades del 2016 consultables a l'institut Nacional d'Estadística (INE),

i una elevada densitat de 40.600 habitants per quilòmetre quadrat, segons dades de l'Anuari Estadístic de l'Hospitalet del 2021. En parla d'això l'Ernesto a la segona sessió del taller d'història, amb un argument centrat a combatre la percepció de l'immigrant com una amenaça per a la seguretat. *Les aseguro que el 99% de la inmigración queremos que no se reproduzcan las inseguridades que hemos vivido en nuestros países de origen. No queremos volver a vivir lo que ya se vivió, así que como los primeros en estar preocupados para encontrar soluciones para volver a esa tranquilidad que todos nos hemos ganado. La gran mayoría viene aquí para trabajar y para dar lo mejor de si mismos. Los que no hacen eso son un porcentaje pequeño. No es un tema de nacionalidad u origen, argumenta.*

Així i tot, la marginalitat i la crisi provoquen situacions límit que actualment viuen milers de veïns de les Planes i la Florida. I un exemple d'això són els desnonaments, una espasa de Dàmocles que penja sobre el cap de moltes famílies del barri, la gran majoria d'origen immigrant. En dona testimoni la Maritza, que assisteix a la tercera sessió del taller d'història acompanyada de membres de l'Assemblea de Defensa dels Drets de l'Hospitalet. Explica que va arribar a Espanya el 1999 i que les successives crisis han colpejat la seva economia fins a deixar-la al fil de l'exclusió social. *Tengo 50 años, y esto debe de terminar. Queremos tener una oportunidad, trabajar, no significa que porque seamos madres nos cierren las puertas. Me sabe mal decirlo, pero existe*

mucho racismo. Creo que esto se debe terminar. Yo como madre estoy en un deber de atender a mis hijas y poderlas enseñar un futuro mejor. Aquest és un dels diversos testimonis idèntics que es van sentir aquell dia, el qual va tancar Rosa Vigo amb un al·legat que val la pena reproduir de manera íntegra:

Hemos inmigrado viniendo ya trabajando mucho de nuestro país. Hemos venido aquí en busca de un bienestar para nuestros hijos, para nuestras familias. A veces nos hemos llevado decepciones. Que nos apoyen, por favor, que no somos personas agresivas, no somos delincuentes, somos trabajadores. Luego de avanzar, tu vida retrocede aquí. Hablo por mí, pero muchas estamos viviendo esta situación.

Pel que fa a la integració dels immigrants d'aquesta tercera onada, en el segon taller d'història es produeix un debat sobre l'adquisició del que algun dels assistents defineix com "plena ciutadania". *Tenemos que seguir trabajando este tema de la implicación, en el sentido de ser conscientes de que todo lo que sucede aquí nos compete,* expressa l'Ernesto Carrión, coordinador de la Secretaria de Ciutadania i Diversitat del PSC i veí de la ciutat. En aquesta línia, l'Ernesto fa una crida al col·lectiu de migrants perquè se sentin participants del dia a dia de l'Hospitalet i del barri. Ell és peruà, i va arribar l'any 2000 a Catalunya, després d'haver estat uns anys estudiant a Suïssa amb persones d'arreu del planeta. *La idea que me llevé fue que no era tan importante la nacionalidad como el objetivo que teníamos todos, que era desarrollar dinámicas*

solidarias. Todos queríamos graduarnos, y no era fácil estudiar en idiomas que no eran los tuyos, argumenta. Tenemos la suerte de tener una diversidad inmensa. En l'Hospitalet vivimos personas de 159 nacionalidades diferentes. Eso hace que estemos viviendo un momento privilegiado, ya que tenemos una diversidad de culturas al alcance de la mano, eso es lo que hay que saber valorar, afegeix. Coincideix amb ell la Neus Juvillà, vinculada històricament al Centre Social i activista social del barri. Tenemos que implicarnos en la mejora de nuestro barrio. No puede ser que esperemos que todo nos lo hagan, y luego criticar lo que no está bien. Ella, per exemple, participa en diverses activitats amb grups de marroquines i dominicans. Tengo buen rollo con ellos, y me han dicho que la extranjera aquí, pues soy yo. Pues tenéis razón, conta. Però més enllà d'aquesta anècdota, que recorda molt al comentari que mossèn Gili li va fer a mossèn Murillo en parlar dels seus feligresos, el sentiment general és que cal una acció comunitària per aconseguir la integració. Coincido con Ernesto en el hecho de que es una responsabilidad compartida. La población inmigrante tiene que intervenir en el tejido asociativo del barrio, pero al mismo tiempo las asociaciones tienen que fomentar esa participación también, avisa Pedro Luna, de l'Associació de Veïnes i Veïns de la Florida, on hi ha persones d'origen immigrant a la junta, renovada l'octubre del 2022. Creemos que aún queda muchísimo trabajo por hacer, pero también creemos que hay una corresponsabilidad, tanto nuestra como de la población inmigrante, conclou el Pedro.

Però, com vehicular aquesta corresponsabilitat? L'Alejandro Moreno, de l'entitat Espiritu de Santa Cruz —que centra la seva tasca en l'enfortiment de les relacions entre Bolívia i Catalunya i la promoció d'esdeveniments culturals—, lamenta que hi ha poques oportunitats en l'àmbit administratiu per als col·lectius de migrants i reclama que s'obri la participació. *Felicito que haya una vicepresidenta migrant [en aquell moment precis que es va celebrar el taller; ara el vicepresident és el José Antonio Contreras] en la asociación de vecinos, y eso es lo que hace falta, que dejemos de ser inmigrantes nosotros, que nos sintamos con ciudadanía plena, porque al fin y al cabo vivimos aquí. De la Florida no es solo quien ha nacido, sino quien vive, quien luce y quien trabaje por el barrio.* En aquest sentit, l'Alejandro proposa la creació d'un Consell Municipal d'Immigració, no amb l'objectiu d'allunyar-se del teixit associatiu 'autòcton' i truncar la desitjada integració, sinó més aviat per a *ayudar a reforzar las políticas municipales de inmigración que está haciendo el gobierno de la ciudad.* Tanmateix, aquesta idea és posada en dubte per la Neus, que considera que aquest hipotètic consell *es ponérselo fácil a las personas que vienen de otros países para que se junten siempre con ellos. Hay que hacer el esfuerzo de juntarse todos con todos.* Al seu torn, l'Emilià Almodóvar, rector de la parròquia de Sant Benet, la Casa de la Reconciliació, i pròxim a l'Associació de Veïnes i Veïns de la Florida, obre una visió intermèdia en aquest debat. *Yo creo que los planteamientos no hay que hacerlos con 'o', sino con 'y'. Me parece bien que las personas originarias*

de un determinado país se puedan reunir, celebrar sus fiestas, lo que crean oportuno. Y además creo que es genial que, en la medida de las posibilidades, se impliquen en la dinámica del país donde estamos, porque si no se lo van a arreglar los otros, les van a solucionar el problema a la conveniencia de los originarios de aquí. Amb tot, l'Emilià fa una crida a l'empoderament dels migrants. *Ustedes tienen el poder del voto, utilícenlo, conclou.*

Al cap i a la fi, debats com aquest ja es van plantejar fa dècades, quan l'interès radicava en la integració de centenars de milers de 'nous' catalans, en aquest cas originaris de territoris de la resta d'Espanya. El mateix Candel, en el seu cèlebre llibre del Sant Jordi del 1964 els va posar nom digne, "els altres catalans". Andreu Domingo ja alertava el 2014 d'un canvi de consideració envers la immigració i d'un perillós viratge que contradiu el discurs d'inclusió de les últimes dècades. "No és només el canvi de mirada de la immigració a l'emigració, és que a alguns no els val si han nascut a Catalunya, si han viscut, s'han educat i han treballat, no els val si jurídicament se'ls reconeix la pertinença a l'Estat amb la tinença de la nacionalitat espanyola, es preocupen perquè són "els nostres" [...] Ara ja no: de cop i volta, queda clar que no són dels nostres. Però qui són els nostres?"¹⁷². En aquest llibre que teniu entre les mans hi ha testimonis de persones migrants que reivindiquen que fa anys que són al país treba-

llant-hi i contribuint-hi. Que se'l senten seu i que no volen regals, sinó una oportunitat. Que si són dels nostres? Personalment, no em queda cap mena de dubte.

172. DOMINGO, Andreu; (*op. cit.*, 2014), p.317.